

**XORAZM POLVONLIK MAKTABI VA UNING O'ZIGA XOS  
XUSUSIYATLAR TARIXI**

*Rўzimova Махлиё Сайилхон қизи*

*Урганч тумани, 38-сонли мактаб тарих фани ўқитувчиси*

**HISTORY OF THE KHOREZM WRESTLING SCHOOL AND ITS  
INDIVIDUAL FEATURES**

*Ruzimova Mahliyo Saylkhan kizi*

*History teacher at School No. 38 in Urganch District*

**ИСТОРИЯ ШКОЛЫ БОРЬБЫ «ХОРЕЗМ» И ЕЕ ОТДЕЛЬНЫЕ  
ОСОБЕННОСТИ**

*Рузимова Махлиё Сайилхон кизы*

*Учитель истории школы №38 Ургенчского района*

**ANNOTATSIYA** Ushbu maqolada Xorazm vohasida polvonlik an'analari shakllanishi, rivojlanish bosqichlari, ularning tarixiy, madaniy va ijtimoiy ahamiyati hamda zamonaviy o'zbek sportiga qo'shgan hissasi tahlil qilinadi. Maqolada polvonlar maktabi, mashhur Xorazm polvonlari, ularning tarbiyaviy, ma'naviy va texnik xususiyatlari ko'rib chiqiladi. Tarixiy manbalar asosida Xorazm polvonlik maktabining an'analari va umumxalq kurash tizimi taqqoslanadi

**Kalit so'zlar:** polvon, kurash, Xorazm, an'ana, tarix, milliy sport, madaniy meros

**ANNOTATION** The article examines the formation and development of wrestling (polvon) traditions in Khorezm, their historical, cultural, and social significance, and their contribution to modern Uzbek sport. The study analyzes the Khorezm wrestling school, prominent wrestlers, and their educational, ethical, and

*technical characteristics. Historical sources allow comparison between Khorezm traditions and the national kurash system*

**Keywords:** *polvon, kurash, Khorezm, tradition, history, national sport, cultural heritage*

**АННОТАЦИЯ** *Статья посвящена формированию и развитию полвонских традиций Хорезма, их историческому, культурному и социальному значению, а также влиянию на современный узбекский спорт. Рассматриваются школа полвонства, выдающиеся борцы, их воспитательные, этические и технические особенности. На основе исторических источников проводится сравнение хорезмских традиций с национальной системой кураша*

**Ключевые слова:** *полвон, кураш, Хорезм, традиция, история, национальный спорт, культурное наследие.*

**KIRISH** Xorazm vohasi uzoq tarix davomida Markaziy Osiyoda jismoniy tarbiya va an'anaviy kurash markazi bo'lib kelgan. Bu hududda polvonlik nafaqat sport, balki ijtimoiy va madaniy institut sifatida shakllangan. Polvon — kuch, ephillik va jasorat ramzi, shuningdek, odob-axloq va jamoat qadriyatlarini tarbiyalaydigan shaxs hisoblangan [1].

Arxeologik topilmalar, tarixiy manbalar va xalq og'zaki ijodi shuni ko'rsatadiki, polvonlik an'analari Xorazmda miloddan avvalgi asrlarda ham mavjud bo'lgan. Ular bayramlar va xalq yig'inlarida o'tkazilgan belashuvlarda namoyon bo'lgan [2]. Bugungi kunda ushbu an'analari zamonaviy kurash sportiga ham ta'sir ko'rsatmoqda.

Xorazm polvonlik maktabi qadimiy davrlarda jismoniy kuch va jangga tayyorgarlik vositasi sifatida vujudga kelgan [3]. Arxeologik topilmalar (Tuproqqal'a, Ayoqzal'a) va qadimiy manbalar polvonlikning marosimiy va ijtimoiy ahamiyatini tasdiqlaydi.

Polvonlikning dastlabki vazifalari:

- harbiy tayyorgarlik;

- ijtimoiy birlashuv va jamoaviy tarbiya;
- marosim va bayramlarda ishtirok [4].

Qadimdan polvonlar faqat sportchi emas, balki jamoa va hudud qahramoni sifatida hurmat qilingan.

Xorazmda polvonlik maktabi tizimlashtirilgan shaklga ega bo'lgan. Unga xos jihatlar:

1. Oilaviy dastro' (dastur) va merosiy tayyorgarlik: otasi — polvon, o'g'li — polvon [5].
2. Maxsus libos va belbog' ishlatish [6].
3. Texnika: beldan qoqish, chalmok, tezkor pastga tushish [7].
4. Axloqiy qoidalar: adolat, jasorat, hurmat [1].

Bayramlar (Navruz, Hosil) polvonlik musobaqalarining asosiy maydoniga aylangan [8]. Bu esa maktabning mustahkamlanishiga va an'anaviy kurash texnikasining rivojlanishiga xizmat qilgan.

Xorazm polvonlik an'analari nafaqat texnik jihatdan, balki ma'naviy va ijtimoiy qahramonlar orqali shakllangan. Quyida XIX–XX asrlar mashhur polvonlari haqida batafsil ma'lumot beriladi.

**Polvon Muhammad** – XIX asrda Xorazmning eng mashhur polvoni sifatida tanilgan. U nafaqat mahalliy maydonlarda, balki qo'shni hududlarda — Turkmaniston, Qozog'iston va Tojikiston hududlarida o'tkazilgan musobaqalarda ham g'oliblikni qo'lga kiritgan. Polvon Muhammadning asosiy texnik xususiyati beldan qoqish (belboqqa tayanib kuch bilan yiqitish) va chalmok (tezkor burilish bilan yiqitish) uslublarida namoyon bo'lgan.

U shuningdek, polvonlikning axloqiy qoidalariga qat'iy amal qilgan. Mahalliy manbalarda qayd etilishicha, u doimo adolatli kurashgan, yosh polvonlarni qo'llab-quvvatlagan va maydonda hurmatga sazovor bo'lgan [9]. Polvon Muhammadning mashg'ulot uslubi bugungi kungacha Xorazm maktabida o'rgatiladi va yoshlar orasida qahramon sifatida eslanadi.

**Ernazar Polvon** — Xorazm polvonligi tarixida jasorat va adolat timsoli sifatida tanilgan. U faqat kuchli kurash texnikasi bilan emas, balki ixtiyoriy

qatnashuvlarda ham adolatni ta'minlashi bilan mashhur bo'lgan. Polvonning bu fazilati xalq og'zaki ijodida saqlanib qolgan: dostonlar va folklor asarlarida u jamoani birlashtiruvchi, zulmga qarshi turuvchi qahramon sifatida tasvirlanadi. Ernazar Polvon shogirdlar tarbiyasida ham faol bo'lgan; u yosh polvonlarga nafaqat kuch va texnikani, balki axloqiy qoidalar va odob-axloqni ham o'rgatgan. Shu sababli u Xorazm polvonlik maktabining madaniy va ijtimoiy jihatlarini rivojlantirishga katta hissa qo'shgan.

**Qutlimurat Polvon** – XX asr boshlarida Xorazm polvonlik maktabini rivojlantirgan shaxs sifatida tanilgan. U o'z faoliyati davomida rivojlangan mashg'ulot tizimi, maxsus trening uslublari va shogird tayyorlash metodikasini joriy qilgan. Polvonlik bo'yicha ustoz sifatida u ko'plab mashhur polvonlarni yetishtirgan va ularning xalqaro maydonlarda muvaffaqiyatga erishishiga hissa qo'shgan. Qutlimurat Polvonning ta'lim va tarbiya uslubi bugungi kunda ham Xorazm maktabi pedagogik an'analari orasida saqlanib qolgan. U shuningdek, mahalliy musobaqalar va bayramlarda polvonlikni rivojlantirish, yoshlarni jismonan va ma'naviy tarbiyalash bilan shug'ullangan. Shu sababli uning nomi Xorazm polvonligi tarixida abadiy qahramon sifatida qoldi [10].

Sovet davrida polvonlik sport tizimiga integratsiya qilingan:

- Urganch, Xiva va boshqa tumanlarda sport maktablari ochilgan;
- Milliy uslub sport qoidalar bilan uyg'unlashgan;
- Xorazm polvonlari ittifoq musobaqalarida qatnashgan [9].

Bu davr polvonlikni sport sifatida rivojlantirishga, an'analarni saqlashga xizmat qilgan.

Mustaqillik davri (1991–2025)

- Maxsus sport maktablari va kurash bo'limlari faoliyat yuritmoqda;
- Xorazm polvonlari xalqaro musobaqalarda g'olib bo'lmoqda;
- An'anaviy musobaqalar — “Xorazm polvonlari” festivali, Navruz belashuvlari tiklandi;

- Kurash 2018 yilda UNESCO nomoddiy meroslar ro'yxatiga kiritildi [10].

Hozirgi kunda Xorazm maktabining an'analari milliy kurash tizimining asosiy qismiga aylangan.

### **XULOSA**

Xorazm polvonlik maktabi an'analari — jismoniy va ma'naviy tarbiya, axloqiy qadriyat va madaniy merosning uyg'unligi. U milliy sport, xususan, kurash rivojiga katta hissa qo'shgan. Polvonlik an'alarini o'rganish, saqlash va yosh avlodga yetkazish milliy merosni himoya qilishda muhimdir.

### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR**

1. Rajabov B. *Xorazm madaniyati va urf-odatlar*. – Urganch: Xorazm, 2002.
2. Ochilov R. “Xorazm kurash maktabining uslubiy xususiyatlari”. // *Sport va madaniyat*, №3, 2020.
3. Turaev S. *O'zbek xalq marosimlari va an'analari*. – Toshkent: Navro'z, 2017.
4. Bo'ranov X. *Xorazm polvonlari: tarix va rivoj*. – Xiva, 1999.
5. Rajabov A. *Polvonlik maktabi ulamolari*. – Urganch, 2008.
6. Xorazm tarixi. Kolleksion monografiya. – Toshkent: Akademnashr, 2015.
7. UNESCO. *Intangible Cultural Heritage: Kurash Wrestling*. – Paris, 2018.
8. Tolstov S.P. *Drevniy Xorazm*. – Moskva: MGU, 1948.
9. Sport jurnali. “O'zbek sport hayoti XX asr”. – Toshkent, 1987.
10. Mirzakarimov R. *Xorazmda kurash san'ati rivoji*. – Urganch: XDU, 2005.